

עומקא דפרשה

- הלא בר חמרא
- שער הציון
- גדר איסור חלב אחר בשר

- זמן ההמתנה בין בשר לחלב
- היכר בהכנת מאכל בשרי
- גדרי דין ההמתנה

פר' משפטים - עניני הרחקות בשר וחלב

בס"ד ערש"ק כ"ג שבט תשע"ד

היכר בהכנת מאכל בשרי

הרב צבי רותן

כתב השו"ע יו"ד סי' צ"ז ס"א: אין לשין עיסה בחלב שמא יבוא לאכלה עם בשר, ואם לש כל הפת אסור אפי' לאכלה לבדה. ואם היה דבר מועט כדי אכילה בב"א, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר מותר. ומוסיף הרמ"א: ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות, גם בשומן לכבוד שבת, כי כל זה מחשב כדבר מועט, גם כי צורתן משונה משאר פת וכו' עיי"ש.

ושינוי זה שעושה צריך שיהיה שינוי המוכיח לו ולבני ביתו אבל א"צ שיהא מוכיח לכל העולם א"כ עושהו כדי למכור שאז צריך שינוי שיהא ניכר אף לאחרים. וגם צריך שהשינוי יהיה ניכר כבר בשעת אפייה ולא מועיל שיעשה שינוי אחר. וגם אם אפה באיסור לא יועיל מה שיחלק אותו להרבה בני אדם כדי להחשיבו לדבר מועט כ"כ החו"ד סק"ג, והפמ"ג סק"א.

ויש לדון בדבר המצוי כשחותך בצל בסכין בשרי או שמתגן אותו במחבת בשרית, ומכין כמות גדולה של בצל ושומרו במקפיא ומידי פעם מוציא מעט ומכניסו בתבשילים, ויש לדון אם צריך לעשות עליו היכר שהבצל בשרי, דיש לחוש שיכניס את הבצל במאכל פרוה ויאכלנו עם מאכלי חלב.

ותחילה יש לברר האם האיסור לעשות עיסה בחלב נאמר דוקא בפת או גם בשאר מיני מאכל. ומסברא היה נראה לדון שכל האיסור נאמר דוקא בפת כיון שרגילים לאוכלו יחד עם שאר מיני מאכל ולכן חששו שיבוא לאוכלו עם בשר, אבל בשאר מאכלים מנלן שיש לחשוש שיבוא לאוכלו עם מיני מאכל אחרים.

אמנם מצינו שנחלקו בזה הפוסקים דבשו"ת צמח צדק (פ') דן לאסור במה שהיו רגילים בזמנו להניח חלב בתוך יין שלא היה צלול כדי שיגרום ליין שיהיה צלול, וכתב לאסור משום הגזירה שלא לאפות פת חלבית שמא יאכלנו עם בשר. הרי להדיא שנקט דאיסור זה נאמר בכל המאכלים ולא רק בפת. אמנם המנחת יעקב (כלל ס' סק"ג) כי שאין ראייה מדבריו שגזרו גם על שאר מאכלים דדוקא יין דינו כפת משום ששותים אותו ביחד עם חלבי ועם בשרי ובהו דאיי יש לאסור.

וכ"כ הט"ז (סק"א) שמדוכה פרוה שפעם אחת דכו בה שום עם שומן אוז אסור לדוך בה עוד בשמים אפי' עבור בשרי עד שיגעילנה שמא יבוא לאכול בחלב, וגם בדיעבד אסור דומיא דפת חלבית. ומוכח דהאיסור נאמר גם בשאר דברים ולא דוקא בפת.

אבל הפר"ח נחלק עליו בזה ונקט שיש חילוק בין פת לשאר דברים, ומשום דבפת האדם עשוי לאוכלו עם בשר או עם חלב ולכן יש לגזור ע"ז, אבל דברים אחרים כגון מדוכה וכיוצא שיש מיוחדים לבשר ויש המיוחדים לחלב אם חוזר ומייחדה לבשר מיהרה זהיר ע"כ.

ולפ"ז לכאורה נבד"ד בבצל בשרי לכאוי הדין תלוי בפלוגתא הפוסקים הנ"ל, אם גם בשאר מאכלים גזרו או רק בפת. אכן נראה דיש כאן צד קולא נוספת, דהנה המהר"ט ח"ב סי' י"ח דן במה שהיה נהוג בזמנם שהיו עושים כעכין משוחין באליה האם יש לאוסרם משום דין זה דאין לשין את העיסה בחלב ואם לאו כל הפת כולה אסורה, וכתב דמה שנתפשט המנהג להיתר הוא משום שכל העיר נהגו ללוש כן לפי שהשמן ביוקר וא"צ שינוי שהכל יודעין שהכעכין בשומן האליה לשין אותם, ולא אמר שצריך שינוי רק בדבר שאין דרכו בכך אבל בדבר שכן דרכו אין שואלין ואין משיבים עיי"ש. ומדבריו נראה שכל האיסור נאמר רק בדברים שהם כמו פת שאין דרך בני"א לשאול מה טיבם אלא בטוחים שהמאכל הוא פרוה, ובהו אסרו לעשותן חלבי או בשרי, שכיון שסבורים שהוא פרוה לא ישאלו ויבואו לידי מכשול, אבל בדברים הידועים שיש שעושים אותם בשרי או חלבי, ככה"ג לא גזרו שהרי באלו אין חשש מכשול שיועד שמוטל עליו לברר לפני כן אם הוא פרוה.

וא"כ גם בבצל מטוגן שהדרך לעשותו גם בשרי ולא רק פרוה אין חשש מכשול ויכול להכין ממנו גם בשרי בלא שום היכר כלל, ולדינא צ"ע.

המתנה בין בשר לחלב ובין דגים לחלב

הרב שמוחה הולנדר

איתא בגמ' חולין ק"ה. אמר ר' עובדא וכו' אבא כי הוה אכיל בישראל האידינא לא הוה אכיל גבינה עד למחר ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא אבל לסעודתא אחרינא אכילנא, ובפשוטו הכוונה היא כמו שהבין התוס' והמרדכי בשם הראב"ה דאם סילק השלחן ובירך ברכהמ"ז כבר מותר לאכול מאכלי חלב כיון שכבר לא נק' באותה סעודה אלא שכו' הרא"ש והטור דהכוונה של מסעודה לסעודה הוא בזמן שרגיל אדם לסעוד דהיינו מזמן סעודת הבוקר עד סעודת הערב וכמו שכו' הרמב"ם דזה כמו שש שעות וכדיבאר רבינו הגר"א דכבר מצינו דסעודת שחרית של ת"ח היא שש שעות. וכן פוסק המחבר בריש סי' פ"ט שצריך שש שעות ואע"פ שהרמ"א מביא בהתחלה שהמנהג במדינותינו הוא לחכות שעה אחת למעשה הרמ"א מסיק דיש מדקדקין להמתין שש שעות וכן נכון לעשות וכמו שכו' הש"ך בשם המהרש"ל דכל מי שיש בו ריח תורה יחכה שש שעות.

והנה יש שנוהגים לא לחכות שש שעות שלמות אלא חמש שעות וקצת, דהעיקר שיהא בתוך שעה שישית, ואע"פ שמסתימת השו"ע ונושאי כליו משמע שצריכים שש שעות שלימות, וכמו שבאמת נוקטים מרן הגר"מ פיינשטיין ולהבחל"ח הגר"ש וואזנר, מ"מ אמר לי מרן הגר"מ מיכל פיינשטיין דאיה"נ דבבית בריסק הקפידו על שש שעות שלימות, אבל למעשה מרן הגר"א מלצר אמר לו שמדוייק מלשון הרמב"ם דכו' שש שעות, שא"צ דווקא שש ממש, וכמו שהנהיג חתנו מרן הגר"א קוטלר בשיבת לייקווד דההפרש בין הסעודות הוא חמש וחצי שעות. ובאמת שמעתי קבלה איש מפי איש דרך בעל השערים המצויינים בהלכה והגר"י שטייף שכך נהג רבינו החתם סופר בעצמו לחכות רק חמש שעות וקצת.

כל הדין הזה הוא באכילת חלב אחרי בשר, ולענין דג עם חלב כי הב"י בסי' פ"ז שאסור לאכול דגים עם חלב משום הסכנה, וכמו שנתבאר באו"ח סי' קע"ג. אבל העיר ע"ז הדרכי משה דלא ראה מימיו מי שנוהר בזה וכת' שנתערב לב"י בשר בחלב, וכ"כ הש"ך והט"ז שזו טעות דלא נזכר שם באו"ח אלא שדגים עם בשר יש סכנה וכמו שכו' הערוך השלחן באות ט"ו דפשיטא שיכולים לבשל דגים עם חלב ולאוכלן כמנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל עכ"ל.

ומרן הגר"ח פאדוהו [גאב"ד לונדון] נקיט בפשיטות להקל בזה וכל' חתנו דהוי גדר של כיון דדש דש [ע' פתחי תשובה אות י"ט], וכמו שאמר לי הגר"ש דבליצקי שרק הספרדים צריכים להקפיד בזה. אך מ"מ אמרו לי הגר"א גרינבלט ולהבחל"ח מרן הגר"ח קניבסקי שלהל' למעשה היות דנפיק מפומיה דמרן הב"י שזה סכנה צריכים לחוש לזה, וכן אמר לי מרן הגר"ש אלישיב דאע"פ שמעיקרא דדינא זה מותר מ"מ למעשה המנהג הוא להחמיר בזה, וכן נקיט מרן הגר"י פישר שזה חשש סכנה. ובאמת מביאים שכבר קדמו לב"י רבינו בחיי בפרשתנו.

והנה מרן הגר"ח קניבסקי ענה לי [במכתב] שמחמירים גם בדג עם גבינה וגם בדג עם חמאה, אבל יש לציין דגם בין המחמירים בדג עם חלב ואפי' עם גבינה יש כאלו שמקילים בדג עם חמאה כמו שכו' הפתחי תשובה בשם שו"ת אבני פז והכף החיים, וכמו ששמעתי מהגאון ר' יחזקאל ראטה [מאמריקה]. ויש לדון מה הדין בגבינה שמנת האם זה כמו חמאה או כמו גבינה דמצד א' הגאון ר' יחזקאל ראטה כן החמיר בזה ומצד שני כמדומה לי שהרבה נוהגים להקל בזה ובפרט באמריקה וכמו שמקיל בזה שם באמריקה הגאון ר' דוד פיינשטיין וצ"ע.

ויש להוסיף דאמר לי מרן הגר"ח קניבסקי דכל הקפידיא הוא רק לא לאוכלן ביחד אבל א' אחרי השני מותר בלי שום הפסק בכלל.

(מתוך ס' שמחת המועדים ש"ל לאחרונה)

אנא להא מלתא חלא בר חמרא

הרב אברהם וינברג

במסכת חולין דף קה. "אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה". רב חסדא לא נקט זמן מוגדר עד מתי אסור בגבינה. לכן, מיד בהמשך מובאת הנהגתו של מר עוקבא [ייתכן שהיה רבו, שהרי רב חסדא מביא בשם מר עוקבא מאמריו רבים]. מסמיכות זו למדו הראשונים, שרב חסדא הגביל את האיסור על פי הנהגתו זו.

"אמר מר עוקבא: אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא [לדבר זה אני גרוע מאבי כחומץ בן יין. רש"י]. דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האינדא לא הוה אכל גבינה עד למחר כי השתא [מעת לעת]. ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחריתא אכילנא".

אכן כך מביא הרשב"א: "וזה לשון רבינו חננאל ז"ל: ולא מצינו מי שהתיר לאכול גבינה אחר בשר בפחות מעת לעת, אלא מר עוקבא שאכל בשר בסעודה אחת ובסעודה אחרת גבינה. ואמר על עצמו דבהא מלתא חלא בר חמרא אנא. ואי אפשר להתיר בפחות מזה". הרי"ף העתיק את כל דברי הגמרא ואחר כך הוסיף: "ושמענין מהא, דהאי דא"ר חסדא 'אכל בשר אסור לאכול גבינה' - דלא שרי למיכל גבינה בתר בשרא אלא עד דשהי ליה שיעור מאי דצריך לסעודתא אחרית. דלא אשכחינן מאן דשרי למיכל גבינה בתר בישרא בפחות מהאי שיעורא. דהא מר עוקבא אע"ג דשהי ליה כי האי שיעורא קרי אנפשיה חלא בר חמרא".

אכן יש לברר בפשט העניין, מדוע מר עוקבא עצמו יכול היה להפחית משעות ההרחקה שנקט בהן אביו ואילו רב חסדא שבא בדור מאוחר יותר, וכל מי שבאים אחריו אינם יכולים להפחית מהנהגתו ופרישותו של מר עוקבא? הרי לשם כך חוזר מדגיש הרי"ף בדבריו: "דלא אשכחינן מאן דשרי למיכל גבינה בתר בישרא בפחות מהאי שיעורא. דהא מר עוקבא אע"ג דשהי ליה כי האי שיעורא קרי אנפשיה חלא בר חמרא". מדוע אנו מחוייבים להנהגת מר עוקבא יותר ממה שהוא עצמו היה מחוייב להנהגת אביו והוא עצמו לא המשיכה? כמו כן יש לברר מהו הביטוי הזה שנקט מר עוקבא על עצמו "אנא להא מלתא חלא בר חמרא" - אני כחומץ בן יין לגבי אבי. הרי אותו יין ישן שהחמיץ והפיג את טעמו, את ריחו ועצמתו, אותו היין הישן לא ילד חומץ חדש? היין אותו יין הוא אלא שהתקלקל והחמיץ. ואיך מדמה עצמו מר עוקבא הבן - הנמשל, למשל שאינו תואם?

אכן, עומק מחודש הטעימנו מר עוקבא בגדר מעלתו של היין ובגדר האיסור של הרחקתו זו.

חשיבותו של היין ושמו, היא הצורה הייחודית שבו - הטעם, הניחוח, המראה, והכח המשמח והמשכר שבו. אבל כאשר היין נחשף לתהליכי תסיסה וחמצון, הוא מאבד את איכותיותו וסגולותיו והופך לחומר קהה וחמוץ, שחסרים בו כל האיכויות הללו. כלשונו של הרמב"ם: "היין אשר יקה יקרא 'חומץ' יין וחומץ שכר' (במדבר ו,ג), והלשון 'חומץ' נגזר מלשון 'מעול וחומץ' (תהלים עא ד), כי נגזל מהם טעמם ולא יאכלו. וכן 'כי יתחמץ לבבי' (שם עגכא), יכעוס ויאבד טעמו ממנו" (רמב"ן ויקרא כג,ז). חשיבותו של היין היא מהותו ואיכותו, הסרת האיכויות ממנו מאבדת את כל ענייניו והוא נותר כחומר הדומה ליין, הדמיון בין היין לחומץ מקנה לו שם חדש, ומעתה הרי הוא נחשב כ'תולדה': כפי שדמיון של תולדת מלאכת שבת אל העקרון של המלאכה, הופך את המעשה לתולדה. על כך כתב הרמב"ם: "התולדה היא המלאכה הדומה לאב... וכן הלוקח חלב... ועשהו גבינה חייב משום בונה. שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין" (שבת ז,ה) כפי שהדמיון במעשה המלאכה מעניק שם של תולדה לאב של מלאכת שבת. כך גם המשקה הזה שהוא דומה ליין מקבל שם של 'בן' ומעתה הוא נחשב כ'חומץ בן יין'. והרי הוא כחומר הדומה ליין האיכותי ממנו הוא בא, לכשהתקלקל והחמיץ והפך למה שהוא עתה.

מכאן יש להמשיך ולהתבונן, אם וכאשר החומץ הזה יאבד מחריפותו ועצמתו ויהפך לחומץ חלש בהרבה, לא נאמר עליו שמעתה הוא כחומץ בן חומץ, כי לחומץ יש רק את החומר שבו ואין לו את מעלת הצורה הייחודית שלו. היותו חומץ בן יין רק מלמדת, שאין בו את האיכויות המעולות שהיו ביין ממנו הוא נולד ובא.

מר עוקבא מלמד אותנו כאן, שההרחקה שלו מליצור חיבור בין בשר לגבינה, שונה היא מהאיכות של אותה הרחקה בה נקט אביו שהיה האב - שהיה היין שבמשל מר עוקבא מדמה עצמו לאותו חומץ שאותו כבר אי אפשר לשנות, שהיה לחומץ אין דמיון ותולדה, כי החומץ ישאר בשמו תמיד. במשל רומז לנו מר עוקבא, שאין לנו לפחות מאותה ההרחקה שבין סעודה אחת לשניה. לכן חוזר הרי"ף ומדגיש לנו בדבריו, אחרי שכבר העתיק את כל דברי מר עוקבא מהגמרא: "דלא אשכחינן מאן דשרי למיכל גבינה בתר בישרא בפחות מהאי שיעורא. דהא מר עוקבא אע"ג דשהי ליה כי האי שיעורא קרי אנפשיה חלא בר חמרא". הנהגה הזו שעליה קרא כך מר עוקבא על עצמו באה כדי ללמדנו, שהנהגתו זו נחשבת כגדר ההלכה, כפרישה וכמשמרת מחייבת, שממנה אין אפשרות לרדת במעלה אחת הפחותה ממנה. לכן נחשבת הנהגתו זו של מר עוקבא כהשלמה מחייבת לדברי רב חסדא שבפתיחת הסוגיא.

גדרי דין ההמתנה בין בשר לחלב

הרב ראובן גולן

א. במס' חולין (קד - קה.) נתבארו בגמ' ובראשונים כמה שיטות בדין ההמתנה בין אכילת בשר לחלב. **ובטור** (יו"ד סי' פט) הביא את שיטת **רובן הפוסקים** שצריך להמתין ו' שעות [ולמדו כן ממר עוקבא שהיה ממתין מסעודה לסעודה (שם בגמ'), ונתבאר בראשונים דהיינו ו' שעות (ראה לח"מ פ"ט ממאכ"א הכ"ח, וביאור הגר"א יו"ד סי' פט ס"א, וביאור הלימוד ממר עוקבא)]. אלא שנחלקו הראשונים מה הטעם שצריך להמתין ו' שעות ולא די בקינוח והדחה, לרש"י (שם ד"ה אסור) משום שבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו. ולרמב"ם (שם) מפני בשר שבין השיניים שאינו סר בקינוח.

ויש לחקור מהו החשש ביסוד טעמים אלו. האם הוא מדין **הרחקה**, כלומר שחז"ל חששו שע"י שיש בפה טעם או שיריף בשר כשיאכל גבינה יחוש טעם של בשר בחלב ומחמת כן יבוא לאכול בשר בחלב ממש, ולכן הרחיקו מהעבירה ואסרו עליו לאכול גבינה בשיעור זמן של ו' שעות. או כלך לדרך זו, שהטעם או הבשר שבפה הוא **עצם האיסור, שנחשב כאוכל בשר בחלב מדרבנן** מחמת ערבוב הטעמים או הבשר בפיו, והרי זה איסור בעצם ולא הרחקה בעלמא.

ב. והנה דנו הפוסקים אודות האכלת מאכלי חלב לקטנים לאחר בשר. ובאנו בזה לנידון של ספייה בידים באיסור דרבנן, שלר"ן ביומא (א, א מדפה"ר) כל שהוא לצורך התניוק אע"פ שהגיע לחינוך מאכלין אותו איסור דרבנן אפילו בידים, וכ"ד **הרשב"א** (שבת ככא). אך **לרמב"ם** (פ"ז ממאכ"א הכ"ז) אסור להאכילו בידים אפילו דברים שאיסורן מדברי סופרים, וכ"ד **הרא"ש** (ר"ה פ"ד סי' ז) [**והגר"א** ציין שכ"ד **התוס'** ב"ה לג.]. ו**השו"ע** (או"ח סי' שמ"ג) פסק כהרמב"ם, ו**במג"א** (שם סק"ג) נקט כהר"ן.

ובשו"ת יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ד') ביאר מחלוקתם עפ"מ דיש לחקור האם איסורי דרבנן הם איסורי גברא או חפצא. שלרמב"ם איסור דרבנן הוא איסור חפצא, ולכן אסור לספות לתניוק בידים, כיון שהחפץ אסור, ודמי לאיסורא דאורייתא, אך הר"ן ס"ל שאיסור דרבנן הוא איסור גברא, והואיל והתניוק אינו בר חיובא מותר למספי ליה בידים. ולפ"ז כתב, שבבשר וחלב שרי לספות בידים אף לרמב"ם, כיון שאף שאיסור דרבנן הוא איסור חפצא, שאני בב"ח שהבשר והחלב כל אחד לכשעצמו הוא היתר ורק השעה גורמת להם להאסר, ולא הוא איסור חפצא.

וכ"כ ביד יהודה (סי' פט' סק"ב) שהאיסור הוא מדין הרחקה כדי שלא יבוא לאכלם יחד, ולא הוא איסור חפצא.

אולם בשו"ת זכר יהוסף (או"ח סי' ס"ס קצו) כתב, שאיסור גבינה לאחר בשר אינו איסור שהשעה גורמת לו אלא איסור חפצא. שכיון שאכילת מאכלי חלב אחר בשר אסורה משום בשר שבין השיניים או הטעם שבפה, נמצא שכשאוכל גבינה אחר בשר, יש כאן איסור תערובת בב"ח מדרבנן, והוא איסור חפצא.

ג. והנה יש לדון במי שאכל בשר ולאחר זמן שכח ובירך על מאכל חלבי, האם מותר לו לבלועו כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה.

וכתב בספר זכור לאברהם (מע' בב"ח), בדדיי הוה עובדא שלאחר שאכלתי בשר ועברו ד' שעות, שכחתי ונתתי לתוך פי מעט גבינה קשה, ואז נזכרתי והיה זה בימות החורף. ונראה שמותר לבלוע מעט כדי שלא יהיה ברכה לבטלה. שאף שמרן פסק (סי' פט) דבעינן ו' שעות, מ"מ יש חולקים דבסילק ובירך בהמ"ז סג, וכמ"ש הרמ"א (שם).

ויש להקשות, מה יושיענו מה שיבלע והרי קיי"ל בשו"ע (או"ח סי' קצ"ו) שאם אכל דבר איסור, אע"פ שאינו אסור אלא מדרבנן אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף. וא"כ מה תועלת יש אם יטעם חלב אחר בשר, והא אכתי לא מהני זה לברכתו שבירך, והואיל ומאכל איסור הוא.

איברא שהדבר תלוי בחקירה הני"ל, שאם גדר ההמתנה דבב"ח הוא משום דהוא איסור חפצא ודאי שלא יועיל הדבר לברכתו, אך הזכ"ל"א סבר שגדר הדין הוא מטעם הרחקה, והוא דבר היתר שהשעה גורמת לו להאסר, ובזה יודה השו"ע שכיון שאינו איסור חפצא שפיר יכול לברך.

ד. ברם, קשה ממ"ש הרמ"א (סי' תקט"ו ס"א) בשם הר"ש בתרומות (פ"ח מ"ב) לגבי עכ"ם שהביא דבר שיש במינו במחובר או מחוסר צידה ביו"ט, שאם עבר ישראל ונתנו לפיו ולעסו אסור לבלוע, וכתב המשנ"ב שאף אם כבר בירך עליו אסור לבלוע, דמוקצה הוא כשאר אכילת איסור. ולכאורה הרי גם מוקצה מותר מצד עצמו אלא שהשעה אוסרתו.

וי"ל עפ"מ הרעק"א בתשובה (מהדו"ק סי' ה) לחלק בין אכילה ביוה"כ למוקצה בשבת, דמוקצה הוא מאכל איסור, דבשבת ויו"ט כל מאכל מוקצה הוא חתיכה דאיסורא, והוא איסור חפצא, אך ביוה"כ אין האיסור בעצם המאכל, והאוכלו עובר על איסור יוה"כ ולא על שאכל מאכל איסור [ועפ"ז יתבאר מ"ש התוס' בגיטין ז, א) שבאכילה דיוה"כ לא נאמר שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, דהיינו משום דהוא אכילה של היתר בשעת האיסור ואינו חפצא דאיסורא ולא הוא מגונה כ"כ].

וכ"ה בשו"ע הרב (סי' תקט"ט סט"ז) שאיסור מוקצה הוא איסור חפצא כמאכ"א, וכ"כ בדרך המלך (פ"ה מיוסו"ת ה'). ונמצא דמוקצה דשבת איסור חפצא הוא ולא שהשעה גורמת לו, וא"ש דברי המשנ"ב [שהוה שכתב דמוקצה הוא כשאר אכילת איסור].

פער הליון

הרחקת בשר וחלב על השלחן

תנן בר"פ כל הבשר (חולין קג): כל הבשר אסור לבשל בחלב... ואסור להעלותו עם הגבינה על השלחן. ופירש"י דילמא אתי למיכלינהו כי הדדי. ובנימוק"י נוסף עוד טעם מחשש שיגעו ויבלעו זה מזה (וכ"מ ברש"י, עי' מהר"ם ומהר"ם ש"ף).

ומבואר בגמ' (קד) שהיא **גזירה** העלאה אטו אכילה. ולשון הרמב"ם (מאכ"א פ"ט ה"כ) גזירה משום הרגל עבירה שמא יאכל זה עם זה.

וכ' המעדני יו"ט בשם הר"ן שהטעם שהחמירו בו יותר מבשאר איסורים, משום שכל אחד היתר בפנ"ע ולא בדילי מיניה. [ועפ"י"ז כ' הש"ך (פחא), שמותר להעלות בשר נבילה עם בשר כשר].

ומדנקט התנא גבינה ולא חלב כלשון האיסור בתורה [ואף שינה מלשון הרישא], דקדק הרש"ש דהוא דוקא בגבינה ולא בחלב, דכיון שהוא נוזלי ונמצא בכלי ל"ח שהוא ביחד עם הבשר ולא גזרו. והביאו הדרכי תשובה (פחה) להלכה. אך בהערות הגריש"א דחה דבריהם עפ"י מה דמוכח בשבת (יד) דיותר שכיח לשתות משקה בשעת אכילתו, ולכן החידוש הכא דהאיסור אינו רק בחלב אלא גם בגבינה, ע"ש.

היכר

במתני' (קז): רשב"ג אומר שני אכסנאין אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין. ופי' רש"י דבב' אכסנאין אין לחוש שיאכל זה משל חבריו. ומבואר בגמ' דהוא דוקא כשאין מכירין זא"ז.

וכ' התוס' (ד"ה כעין) שמועיל אם יש דבר מפסיק (דאיכא גובה ביני וביני), ולכן נהגו כזשה אוכל בשר וזה אוכל גבינה על שלחן אחד, שמניחין לחם או קנקן או שאר כלים להפסיק בינתיים, או אוכל על מפה אחרת, עכ"ד.

וכ"פ השו"ע (פח, ב), והוסיף הרמ"א עפ"י ההג"א דדוקא כשלא אוכלים מהפת שניתנה להיכר. ועי' ש"ך (ז) וט"ז (ד) דהוא דוקא בדבר שאין דרכו להיות על השלחן. ועי' דרכ"ת (יח) דהיכר מועיל רק לשנים שאוכלים אבל באדם אחד שאוכל גבינה אסור להעלות בשר אפי' עם היכר (ועי"ש בסק"ג בעצם האיסור באדם אחד).

דעת הלב אריה (חולין קד: ד"ה בזזה) דכיון שאיסור העלאה הוא רק מחמת אכילה, מועיל **שומר** העומד ומשמר שלא יאכל ביחד כמו דמהני גבי חשש שמא יטה, וביאר בזה מה דמצינו באברהם שנתן לפני האורחים חמאה וחלב יחד עם בשר, אף שקיים גם מצוות דרבנן. דלכן כתיב "**והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו**", ולא כתיב ויאכלו והוא עומד עליהם, דדוקא ע"י שהיה עומד עליהם ומשמרם שלא יאכלו יחד, ועי"ש. (ובהערות הגריש"א כ' דלק"מ כיון שנדמו לו כעריבים. ועו"ל לרש"ש שבחלב אין איסור וה"ה חמאה שהיא נוזלית כמ"ש רש"י בפ"י וירא שהיא שומן החלב).

הרחקה באכילת חלב אחרי בשר

בחולין (קה) אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה. ומבואר שם בגמ' דצריך לשהות לסעודה אחרת וכדלק'. [ודעת הבה"ג ור"ת כמובא בתוס' (קד: ד"ה עוף) שאיסור זה הוא רק בלא נטילה וקינוח הפה, אבל בנטילה וקינוח מותר מיד, עי"ש. והביאו הטור או"ח סי' קעג וכ' דהרא"ש חולק ולכן בכל אופן צריך לשהות].

ומבואר בראשונים **ב' טעמים**, רש"י פ"י שהבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו. והרמב"ם (פ"ט, כח) כ' משום בשר שבין השיניים, (עי' קה). בשר שבין השיניים מהו, קרי עליה הבשר עודנו בין שיניהם). ופי' הבה"א (פא, א) דלשיתו אין לסמוך על ניקוי השיניים, דשמא לא ינקר יפה. [ועוד טעם מבואר בכ"פ (פ"טג) דתליא בעיכול, כדלק' בענין שיעור הזמן, אך יתכן שהוא טעם בשרי רש"י].

וכ' הטור (פ"טא) דנפק"מ ביניהם כשלעם בשר ולא אכלו, דלשי' רש"י א"צ להמתין. ונפק"מ לאידך גיסא כשנשאר בשר בין השיניים לאחר שש שעות, דלשי' הרמב"ם מותר הבשר. [אך הריטב"א כ' דהאיבעיא בגמ' לגבי בשר שבין השיניים היא לענין סעודה שניה אם נחשב בשר, והוכחת הגמ' מדכתיב הבשר עודנו בין שיניהם, שעדיין שם בשר עליו, ולכן אם נשאר בשר אחרי זמן ההמתנה צריך קינוח. אמנם לשי' הרמב"ם י"ל כמ"ש בערוה"ש (פ"טב) דהפס' "בין שיניהם" איירי בתוך שש שעות, כיון שמתנו מיד כדאי' בספרי (בהעלתך), וא"כ ע"כ שהוא סמוך לאכילה]. ועי' חת"ס דבב' טעמים אלו נחלקו בגמ' אם עדיף קינוח (באכילת פת) או הדחה (במים), שקינוח מועיל לטעם, והדחה מועילה לשאריות.

וכל הנ"ל בבשר בהמה, אבל **בבשר עוף** דעת ר"ת (תוס' סד"ה עוף) שא"צ המתנה כלל וגם לא קינוח והדחה, מכיון שאינו נדבק בידים ובשיניים ובחניכים. וכ"ד הריטב"א רק מטעם אחר שאיסור עוף דרבנן, וכ"כ הר"ן (ל' ד"ה אבל) בשם הרמב"ן. אך דעת הרמב"ם (פ"ט, כח) שגם אחרי בשר עוף צריך להמתין כשיעור סעודה אחרת דהיינו שש שעות. וכ"ד המאירי וכ"פ הטוש"ע.

פער הליון

שיעור זמן ההמתנה

בגמ' שם (קה), אמר רב עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האיזנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחריתא אכילנא. ומבואר דעיקר הדין הוא שהייה **מסעודה לסעודה**. ועי' ש"ש (פ"ח, ט) דשיטת אביו אינה שצריך להמתין כ"ד שעות, אלא שהחמיר בגדר מסעודה לסעודה, שבכל יום יש רק סעודה אחת קבועה בריבוי תבשילין, וממילא המתין למחר לסעודת הקבע הבאה.

ונחלקו הראשונים בשיעור זה, הרמב"ם (פ"ח, כח) כ' דהוא כמו **שש שעות**, וכ"ד הרא"ש והמאירי והעיטור ועו"ר, וכ"פ הטוש"ע. והטעם כ' בביאור הגר"א דסעודת שחרית של ת"ח היא בשעה שישית, כדאי' בשבת (י).

ועי' בפת"ש שהמהרי"ט דן אם הם **שעות זמניות**, אך הכו"פ והפמ"ג והחכמת אדם הסכימו לדעת הכנה"ג דאינם זמניות וכן המנהג. ועי' יד אפרים בשם גן המלך דהשיעור הוא רביעי היום ולכן בקיץ ימתין הרבה ובחורף פחות. [ולכא"ו תליא בגדר מסעודה לסעודה, אם הוא משום עיכול, או מצד ההגהת בני"א שבאמת כשהיום קצר הסעודות קרובות יותר].

וכ' היש"ש דמ"מ צריך סעודה אחרת, ולכן אם לא גמר סעודתו ולא בירך ברכה אחרונה, עדיין אסור גם אחרי שעברו שש שעות ואפילו כל היום, והביאו הש"ך (ה).

אך דעת התוס' דאפילו לאתרו אם סילק השולחן ובירך מותר דלא פלוג רבנן. והיינו דא"צ המתנת שעות. וכ"ד המרדכי והגה"מ וראב"י, והביאם הרמ"א (פ"טא, ד) ד"א שמיד לאחר שסילק השולחן ובירך ברכה אחרונה מותר ע"י קנוח והדחה. (ועי' לק' בשי' זו בענין סילוק וברכה).

והרמ"א (שם) הכריע כמנהג להמתין **שעה אחת** אחרי אכילת הבשר, ובתנאי שבירך בהמ"ז דאל"כ אינה סעודה אחרת. וכ' הט"ז בשם מהר"א שהמתנת שעה אחת היא פשרה, ולא מצינו רמז לשיעור זה אלא שסומכים על השי' שמותר מיד. והפ"ח כ' דהוא על יסוד הזוהר הנ"ל "שעתא חדא". והכו"פ (פ"טג, כ) דשעה היא משום תחילת שיעור עיכול, עפ"י המג"א (או"ח קפ"ט) דתחילת עיכול הוא שעה וחומש וסוף עיכול שש שעות, ובזה תליא ב' השיטות.

ועי"ש בט"ז שבבני תורה ראוי למחות ולגעור שלא יקילו פחות משש שעות. ולשון המהרש"ל (שם) כל שיש בו ריח תורה לא יאכל עד שישעה... שש שעות. וכ' בהערות הגריש"א (חולין קה) שבאר"י חייבים לנהוג ו' שעות, גם מי שמנהג אבותיו להמתין רק שעה.

סילוק וברכה

לדעת התוס' א"צ המתנת שעות אלא מספיק שאינה אותה סעודה, ולכן אם סילק את השולחן ובירך ברכה אחרונה, מותר מיד.

ויסוד שי' זו דתליא רק בסעודה, כ' הגר"א בביאורו (ו) וז"ל, בנויה על דברי הזוהר פ' משפטים (קה) דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או **בסעודתא חדא** כו'. [והב"י או"ח קעג ג, ד"ה ויש) הביא את הזוהר לחומרא, ד"א שלא לאכול גם בשר אחר גבינה בסעודה אחת. ועי' ש"ש (פ"ח ו) ודמשי"א (קד: טו) שהקשו עליו].

וביאר התורת חיים דהטעם שצריך סילוק וברכה הוא משום היכרא שאם יאכל בשר וגבינה בסעודה אחת חיישין שמא יבא לאוכלם יחד. והלב אריה כ' דהוא להיכר שלא ישכח לקנח, עי"ש.

עי' ברמ"א (פ"טא, ד) ד"א שאין לברך ברהמ"ז על מנת לאכול את החלבי, אבל אין נזהרין בזה. והבאה"ט החמיר בזה כיון שהמברך כדי לאכול הרי"ז מכין עצמו לאכילה אחרת וא"כ אין כאן סילוק.

אכילת בשר אחרי חלב

בגמ' שם (קד): רב יצחק בריה דרב משרשיא וכו' אייתו ליה גבינה אכל, אייתו ליה בשרא אכל ולא משא ידה. [ומבואר בגמ' שם דהיא מחלוקת ב"ש וב"ה אם צריך קינוח והדחה].

וטעם החילוק כ' הרשב"א מפני שהגבינה רכה ואינה מתעכבת בין השיניים. וביאר בדמשק אליעזר (קד) דהוא לב' הטעמים (לרש"י ורמב"ם) כיון שהרכות היא גם בטעם ולכן אין הטעם נמשך זמן ארוך כמו שומן שבבשר.

אך הט"ז (פ"ט, ד) כ' בשם או"ה דדוקא טעם בשר שבפה מאחר שעיקרו נקרא בשר שייך לגזור אטו בשר בחלב. והוסיף הט"ז דלטעם הרמב"ם משום בשר שבין השיניים, לא שייך כלל בגבינה, שהרי בבשר גלי לן קרא משא"כ בגבינה שבין השיניים דל"ח גבינה. [ונפק"מ לגבינה קשה, עי"ש]. ועי' זכרון שמואל (סו"ס עב).

ומ"מ צריך רחיצת הידים והדחה ע"י שתיה וקינוח ע"י פת, כמבואר בטוש"ע (פ"ט, ב). ועי' חת"ס (קד: ד"ה אין) דזהו שאמר משה רבינו למלאכים שאכלו בשר בחלב **אצל אברהם אבינו**, דאע"פ שהיה חמאה וחלב ואח"כ בן הבקר, אבל לא היה להם במה לקנח את הפה שהרי כיון שפירסה נדה לא הביא לחם.

בגדר איסור אכילת חלב לאחר בשר

הרב יצחק זאב כהן

הנה יש לחקור בהא דאסרו חכמים לאכול בשר וחלב יחדיו אפי' כשלא התבשלו ביחד, האם הוא איסור על הגברא, וכדי להרחיקו שלא יבוא לאכול בשר וחלב שהתבשלו יחד, או"ד דחכמים אסרו באיסור 'חפצא', את הבשר וחלב שמעורבים יחד אף שלא התבשלו יחד. ואת"ל דהוי איסור 'חפצא', יש להוסיף ולחקור בהא דקיי"ל בשו"ע (יו"ד פט"א) שצריך להמתין בין אכילת בשר לגבינה, וכי ה"ט"ז יש בזה ב' טעמים, הא' שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך וכו', וטעם ב' הוא טעם הרמב"ם, משום בשר שבין השניים וכו' עיי"ש, ומעתה גם בזה יש לחקור [וביותר לטעם הרמב"ם], האם האיסור לאכול חלב מייד לאחר אכילת בשר, הוא איסור על הגברא וכדי להרחיקו מהעבירה, או"ד דהוי איסור 'חפצא', כיון שיש לו בשר בין השניים, ואם יאכל אח"כ מאכלי חלב, הרי הוא אוכל חלב ובשר יחדיו, ולכן יש שרצו לומר דהוי איסור חפצא, וצ"ע.

ולכא"ו יש בזה נפ"מ גדולה, ובהקדם כמה דינים וכדלהלן: א. ברמב"ם (ברכות א"ט) כתב 'כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה, אינו מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף', וכתב הראב"ד 'טעה בזה טעות גדולה, שלא אמרו שאין מברכין, אלא שאין מזמנין עליהם וכו', אבל ברכה תחילה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו' עכ"ל, ובשו"ע (או"ח קצ"א) כתב 'אכל דבר איסור אע"פ שאינו אסור אלא מדרבנן, אין מזמנין עליו, ואין מברכין עליו לא בתחילה ולא בסוף'. ומדברי הפוס' משמע, דלדעת הרמ"ו והשו"ע, מי שאוכל דבר איסור, אינו מחוייב כלל בברכה, ועובר רק על הא דאוכל דבר איסור, אך אין עבירה בהא דנהנה מהעוה"ז בלא ברכה, כי אין חיוב ברכה על אכילת דבר איסור, ואכמ"ל.

ב. ולהני"ל לכא"ו נראה, דמי שאוכל מאכלי חלב, מיד לאחר אכילת בשר, אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף, דהא כתב השו"ע דאף על אכילה דאסורה מדרבנן אין מברכים.

ג. בספר 'שערי תורת הבית' (עמ' נב) כתב 'אם שכח ובירך על גבינה וכו' תוך שש שעות אחר אכילת בשר, אם כבר עברה שעה וכו', יש לאכול מעט כדי שלא תהי' ברכתו לבטלה, כי בשעת הדחק סומכים על הדעה שמספיק לחכות שעה כנ"ל, ואם זה הי' תוך שעה וכו' אין לאכול וכו', וברכתו היא לבטלה וצריך לומר אחריו בשמל"ו, עיי"ש.

ומעתה יש לדון במי ששכח ובירך על מאכלי חלב, ונזכר שאכל מקודם בשר, ועדיין לא עברה שעה שלימה מאז אכילת הבשר, אך בעוד זמן מה תסתיים השעה, מי נימא דיכול לחכות כמה רגעים, ולטעום מעט לאחר שתסתיים השעה, על סמך הברכה שבירך בתוך השעה, וינצל מברכה לבטלה. או"ד דכיון דכשבירך הי' בדעתו לאכול מייד בתוך השעה, ואז הרי האכילה הייתה אכילת איסור שאין עליה חיוב ברכה, וממילא כיון שבירך על דבר שאינו חייב בברכה, הרי פשוט דברכתו לבטלה, וא"כ יתכן דאף אם יתנו עד שתעבור השעה, לא יוכל לאכול ע"ס הברכה לבטלה שבירך קודם.

והנה בפמ"ג (א"א ר"ח) כתב, דמי שבירך על מאכל בתענית, והמתין זמן מה עד הלילה, ולא הסיח דעתו, יכול לאכול בלילה על סמך הברכה שבירך בתענית עיי"ש, וא"כ לכא"ו הה"נ דבנד"ד יכול לטעום מעט, לאחר שתסתיים השעה מאכילת הבשר, בכדי להינצל מאיסור ברכה לבטלה. אכן באמת צ"ע בביאור סברת הפמ"ג, דהא כשבירך בתענית על אכילת איסור, הרי ברכתו הויה לבטלה, ומדוע יכול לאכול בלילה ע"ס הברכה לבטלה שבירך קודם.

והנראה לומר דהא דאין חיוב ברכה על אכילת איסור, זהו רק כשיש איסור אכילה ב'חפצא', משא"כ בגוונא שהאיסור אכילה הוא על הגברא, יש על המאכל חיוב ברכה [ועכ"פ באיסור דרבנן, דבאיסור דאו"י יש שהוכיחו דאין חיוב ברכה אף כשהאיסור אכילה הוא על הגברא ואכמ"ל], ולכן כשבירך בתענית, יכול לאכול בלילה ע"ס הברכה שבירך בשעת התענית, ודו"ק. [וכן מוכח מהרמ"א או"ח רע"א, עיי"ש ואכמ"ל].

ומעתה בנידו"ד שבירך על מאכלי חלב בתוך שעה מאכילת הבשר, ורוצה לאכול לאחר שתסתיים השעה, ע"ס הברכה שבירך בתוך השעה, לכא"ו תליא בחקי' שחקרנו לעיל, דאם האיסור לאכול חלב מייד לאחר אכילת בשר, הוא איסור 'חפצא', א"כ לכא"ו הברכה שבירך בתוך השעה הוי לבטלה, ואינו יכול לאכול לאחר שתסתיים השעה, ע"ס הברכה לבטלה שבירך קודם, משא"כ אי נימא דהאיסור הוא איסור על הגברא, א"כ הברכה אינה לבטלה, ויוכל לאכול אח"כ ע"ס הברכה שבירך קודם, ויל"פ.

לקביעת חברותא
9141217
24 שעות ביממה

דרושים חברותות לזמן חורף:

נושא	מקום	שעה	טלפון
פתוח	בית תפלה - נתה"מ	5-7 10-1	052-7604546
מחפש מסגרת הלכה ולבו חפץ	עדיף ברכפלד		054-8487940
גמ' בעיון	ברכפלד	8-10	052-7252877
גמ' מועד או קדשים	ח"ה-שד"ח	9:30-11:00	
פסחים בעיון עם האחרונים	בן איש חי		054-8427799
גמ' עי"ו (סוף המס')	בית אבא		054-8447251
סוגית מוקצה	ברכפלד		054-8491866
כולל עיון, עירובין פרק הדר	חברון שד"ח		050-4169335
דף היומי	עדיף ברכפלד		054-8422706
דף היומי גפ"ת	מרומי נאה	שעתיים וחצי קצר	
מ"ב / משניות / דף היומי	היכל יצחק	6:45 זמן קצר לפני התפילה	052-7166799
הלכה	ברכפלד	11:00-1:00	9742913
פתוח	ברכפלד	11-1	9286488
פתוח	עדיף ברכפלד		054-8407402
פתוח	נאות שמחה	10-1	052-7631231
מחפש שיעור	תושב מודיעין		054-2096058
שיעור דף היומי באוירה מיוחדת	רב ושמאל בשטיבלאך	9:30-10:30	054-8404494
גמרא בעיון	משכן התורה - ברכפלד	2:30-3:30	052-7146329
דף היומי		3:30-5	054-8495080
גמרא בהספק	נאוה"פ / ג. דרומית		054-8422987
פסחים בעיון עם האחרונים	בן איש חי		054-8427799
גמ' פתוח	כולל מנין אברכים נאות שמחה	4-6:30	054-8468589
גמ' איזהו נשך	גרין פארק		9768611
גמ' פסחים תמיד נשחט	בית תפילה	3:45-6:45	054-8497102
גמ' חוקת הבתים	עדיף שאגת אריה		052-7126999
גמ' ארבעה אבות	משווב נתיבות		052-7625466
דף היומי	גבעה דרומית		057-3144843
קדשים חזרה בהספק	בית תפילה נתה"מ	4-8	054-8403599
חולין עם הל' ב"ח ותערובות הלכות בשר וחלב בעיון	ברכפלד	או בערב	052-7639676
משנה ברורה	עדיף ג.דרומית		052-7659986
פתוח	בית אבא	2-4	054-8447251
פתוח	עדיף שאגת אריה		052-7120918
דף היומי או שביעית	היכל יצחק	9-10:30	9744391
פתוח	תורה ותפילה	10-11	050-4137373
דף היומי	גרין פארק	שעה בין 6-8	054-8475921
מסכת נדה	ברכפלד		052-7139049
מ"מ בסוגיות - ב"מ	בטלפון	חצי שעה	052-7691881
גמ' בקיאות נשים/ניזקין	בני הישיבות גרין פרק		052-7607168
ב"מ עמוד ליום פעמים בשבוע	שיר ושבחה	9:00-10:30	
גמ' עמוד ליום	פתוח		
גמ' עמוד ליום	מרכז קרית ספר	9 מ	
ביצה עם הל' יו"ט	בית תפילה נתה"מ	או אחה"צ	052-7639676
פתוח	משכן אהרן		054-8403424
פתוח	גבעה דרומית	א,ב,ג, כשעה	054-8468589
פתוח		1 בצהריים	054-8463354
פתוח		שלוש שעות	052-7158524
דף היומי או הלכה	נודע ביהודה		050-4112397
משניות עם ברטנורה	מסילת יוסף		9743112
דף היומי עם הלכה	נודע ביהודה		054-8407213
חומש בעיון			052-7136602

לקביעת חברותא התקשר עכשיו: 9141217

מענה אינושי בין השעות 2:30-2:00 בצהריים בטל' 052-7678393

במידה ואינך מעוניין בפרסום מספר הטלפון יש לציין זאת

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

תרומה - ארון וכפורת

תצוה - אורים ותומים

כי תשא - נביאים וכתובים

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא

בדוא"ל: gal2@okmail.co.il

או בדיסק, עד יום שלישי בלילה.

קבלת כת"י [כולל תגובות] עד יום ראשון בלילה (בצירוף הוצאות הקלדה).

בתיבות עומקא דפרשה:

ע"י אוצה"ס בית יוסף רח' שדי חמד • ביהכ"נ משווב נתיבות רח' נתה"מ

חדש! ביהכ"נ בית תפילה רח' נתה"מ

להנצחות ופרסום בגליון:
052-7678393

לקבלת הגליון בדוא"ל
בקביעות בכל ערש"ק,
יש לשלוח בקשה לכתובת
gal2@okmail.co.il

התפילין של בני התורה

להזמנת >
077-270-7000